

CZU 343.137

PUBLICAȚIILE PSEUDOȘTIINȚIFICE ÎN DOMENIUL „ACTIVITĂȚII SPECIALE DE INVESTIGAȚII” – FACTOR NEGATIV CE AFECTEAZĂ DREPTURILE OMULUI ÎN PROCESUL PENAL ȘI SPECIAL DE INVESTIGAȚII

Alexandru PARENIUC,

doctor în drept, conferențiar universitar
șef-adjunct al Direcției studii și management al calității
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
ORCID: 0000-0002-6642-4610

Victor BEȘLEAGA,

asistent universitar al Catedrei „Activitate specială de investigații
și anticorupție” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
ORCID: 0000-0003-1896-1267

Rezumat

În cadrul acestui articol autorii au cercetat varietatea largă de articole științifice, apărute în ultima perioadă în domeniul activității speciale de investigații, care în mod teoretic au importanță științifică dar, totodată sub prisma activității practice, nu întotdeauna au un conținut desăvârșit. Suntem deseori în situația de a ne gândi cât de credibile sunt astfel de informații și ce greutate ar trebui să aibă în hotărârile pe care le luăm în realizarea activităților de investigare și în modul nostru de aprecia faptele prin prisma activității speciale de investigații.

Demersul este cu atât mai necesar cu cât, arată realitatea actuală, trăim într-o lume în care suntem asaltați de pseudoștiințe și de diverse tipuri de „fake news” care aduc în atenția publicului tot felul de elemente atrăgătoare care se pretind științifice, dar care, în fapt, sunt și vor continua să rămână non-științifice.

Cuvinte-cheie: activitate specială de investigații, erori, drepturile omului, evaluarea publicațiilor, indexare, impact, măsuri speciale de investigații, metodologie științifică, publicații, pseudoștiință, publicații pseudoștiințifice (prădătoare), știință.

Summary

In this article, the authors tried to research the wide variety of scientific articles, which appeared recently in the field of special investigative activity, which theoretically have scientific importance but, at the same time, from the perspective of practical activity, do not always have a perfect content. We are often in a position to think how credible such information is and what weight it should have in the decisions we make in carrying out investigative activities and in our way of assessing the facts through the prism of special investigative activity.

The approach is extremely necessary since, the current reality shows, we live in a world where we are assaulted by pseudosciences and various types of "fake news" that bring to the public's attention all kinds of attractive elements that claim to be scientific, but which, as a matter of fact, are and will continue to remain unscientific.

Keywords: special investigative activity, errors, human rights, evaluation of publications, indexing, impact, special investigative measures, scientific methodology, publications, pseudoscience, pseudoscientific (predatory) publications, science.

Introducere. Într-un veac al cunoașterii științifice, atât de generalizată la nivel de masă, este complicat de închipuit cum, cel puțin în opinia noastră, cei care privim dinspre marea tradiție, unde un loc important îl are știința, crește și ponderea pseudoștiinței. Cum am putea face mai ușor diferența dintre știință și pseudoștiință?

Răspunsul la această întrebare, va reprezenta obiectivele generale ale acestei investigații științifice care în mod evident vor impune și „politica” științei „*Activității speciale de investigații*” în comunitate.

Pornind de la premisa că, de-a lungul istoriei umanității au existat în fiecare moment conținuturi pseudoștiințifice care au pretins că aparțin științei, comunitatea academică inventariază și discută, pune în aplicație o serie de criterii de demarcație menite să ne ajute să facem diferența și să ne întemeiem cunoașterea pe conținuturi valide din punct de vedere științific. Deși unele dintre subiectele studiate prin prisma activității speciale de investigații continuă să fie cercetate științific, altele au fost supuse cercetării științifice doar în trecut, iar astăzi sunt considerate respinse, dar înviate într-un mod pseudoștiințific.

„Demonstrarea caracterului pseudoștiințific al unei publicații este uneori o sarcină dificilă, mai ales că revistele și conferințele prădătoare se diversifică și devin mai sofisticate, iar distincția între publicațiile frauduloase, false, de calitate scăzută, legitime, dar lipsite de etică, devine mai puțin evidentă” [1]. Și, ca concluzie, aceste idei prezentate sunt în întregime non-științifice, care au afectat, și continuă să afecteze, într-un fel sau altul, domenii sau practici ale activității speciale de investigații.

Scop. Activitatea științifică este una creativă, iar resursele umane implicate trebuie dezvoltate, formate și motivate continuu, într-un mediu organizațional favorabil activității speciale de investigații.

Publicațiile științifice specializate sunt principalul vector prin care oamenii de știință își fac cunoscute și pun în discuție rezultatele obținute. Tot aici sunt prezentate ipoteze noi, unele dintre ele extrem de îndrăznețe. Publicațiile de popularizare nu reprezintă altceva decât un vector de comu-

nicare a științei către publicul larg. Ele nu au rolul de a valida vreo descoperire sau vreun rezultat din știință, ci doar să „traducă” pe înțelesul omului obișnuit rezultate care au fost deja publicate în revistele de specialitate.

Pentru a face diferența între informațiile cu credibilitate științifică și cele pseudoștiințifice avem nevoie de o familiarizare cu metodele și spiritul științei, mai ales în cazurile în care este pusă în analiză competența autorităților ale căror subdiviziuni specializate efectuează activitatea specială de investigații.

Metode și materiale aplicate. Ținând cont de caracterul și specificul complex al temei cercetate, în calitate de metode de cercetare au fost folosite metode: metoda de comparare, logică, analiza sistemică, descrierea, observație, metoda analizei de conținut, metoda istorică. De asemenea, temelia științifică a cercetării o constituie diverse studii, analize cuprinse în culegeri de materiale ale conferințelor, publicațiilor științifice etc.

Rezultate obținute și discuții. Se observă în ultima perioadă apariția [2] mai multor articole, publicații în spațiu mediatic, virtual dedicate Activității speciale de investigații, care la prima vedere dețin un „așternut” științific, conținut de cercetare și inovare, dar, totodată lipsite de fundamentare practică. Autorii, în ultima instanță, nu pătrund în esența lăuntrică a unei probleme științifice din domeniul Activității speciale de investigații, limitându-se numai la „pipăirea” superficială a subiectului sau se limitează la traducerile efectuate din cadrul literaturii de specialitate internaționale.

Un alt aspect, care în opinia noastră, influențează negativ asupra realității obiective în ceea ce privește conținutul unor subiecte din domeniul activității speciale de investigații este acela – de necunoaștere a existenței unor acte departamentale cu conținut confidențial care cu aspect de amănunte descriu tactica și metodică realizării Activității speciale de investigații cu caracter secret, cifrat și/sau public, efectuate de autoritățile competente, cu sau fără utilizarea echipamentelor tehnice speciale, în scopul culegerii de informații necesare pentru prevenirea și combaterea criminalității, asigurarea securității statului, ordinii publice, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor, descoperirea și cercetarea infracțiunilor. Și, ca finalitate, apelând, pe timpul elaborării unui articol științific, numai la prevederile Legii RM nr.59/2012 privind activitatea specială de investigații sau la prevederile Codului nr.122/2003 de procedură penală a RM, autorul care nu dispune de acces la informații cu privire la secretul de stat, nu posedă esența și conținutul actelor departamentale ale autorităților competente [3] – nu poate reda cu exactitate modalitatea legală de dispunere privind efectuarea unei sau altei/

altor măsuri speciale de investigații sau oricărei acțiuni din domeniul activității speciale de investigații privind colectarea informațiilor necesare ce caracterizează persoanele supuse verificării/ urmării informative.

Opinăm, fără a aduce și dovezi în sprijinul afirmației, aceste articole nu trebuie publicate într-o revistă cu profil științific, iar orele de știință pot contribui esențial, mai ales dacă cercetătorii sunt învățați să gândească ei înșiși în mod științific, să înțeleagă concepte precum cele de experiment, de risc sau probabilitate, și să accepte incertitudinile și contraargumentele ca pe niște provocări, nu ca pe niște agresiuni.

Pornind de la interesul public accentuat pentru a prezenta comentarii referitoare la informațiile din spațiul mediatic privind pretinse „cercețări” ale unor titulari de articole, precum și ținând cont de inconsecvențele în reacțiile exprimate de către alți cercetători, considerăm necesar să facem publică poziția, pe care o formulăm a posteriori, reieșind din gradul înalt de sensibilitate a acestor subiecte și din necesitatea de a evita o percepție pripită.

Cuvinte frumoase și convingătoare în ceea ce privește rigoarea respectivei publicații. Numai că ele alcătuiesc doar un înveliș în interiorul căruia nu se află nimic. Cuvinte goale, care doar imită principiile fundamentale ale oricărei publicații științifice, și nimic altceva.

Odată cu acceptarea multor noutăți de tip social, a apărut și o ciudată deschidere spre multe pseudoștiințe, precum cunoașterea prin horoscop sau tratamentele miraculoase. Poate această deschidere este o consecință a științelor ce-au devenit tot mai persuasive. Cu siguranță, spune sociologul Cosima Rughiniș, pseudoștiințele însă ne întunecă sufletul și mintea.

„Cu toate evidențele că publicațiile respective nu au un caracter științific, cercetătorii din Republica Moldova publică în aceste ediții, deseori repetat. Faptul că printre aceștia sunt profesori universitari, conducători de doctorat, șefi de subdiviziuni academice, ba chiar și rectori și academicieni, indică o problemă serioasă pentru comunitatea academică. Fie că publică din necunoaștere, fie că intenționat –ambele sunt grave” [1].

„Pentru dezvoltarea unei strategii la nivel național și/ sau a unei abordări sistematice în domeniul diminuării impactului edițiilor prădătoare considerăm necesară acceptarea recomandărilor incluse în raportul Parteneriatului Inter-Academic adresate părților interesate-cheie a căror influență sau acțiune poate aduce schimbări: cercetătorilor, liderilor instituțiilor de învățământ superior, academiilor de științe, finanțatorilor cercetării, bibliotecilor și serviciilor de indexare, editorilor și organizațiilor de guvernare a

științei” [1].

În literatura de specialitate sunt semnalate reviste cu practici îndoielnice încă din 2009, atunci când Peter Suber exprima dubii legate de calitatea și onestitatea unora dintre revistele publicate în acces deschis [4]. În contextul dat, a crescut vădit și interesul față de procesul de evaluare a cercetării, atât din partea societății și a factorilor decizionali, cât și din partea comunității științifice.

Evenimente recente care au fost consacrate problemelor depistate în urma aparițiilor publicațiilor pseudoștiințifice s-au realizat:

✓ Pe 23 februarie 2022, Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare (ANACEC) și Institutul de Dezvoltare a Societății Informaționale (IDSI) au organizat webinarul cu genericul „Publicațiile pseudoștiințifice: cum să le evităm?” [5].

✓ **În cadrul manifestărilor prilejuite de Ziua ASEM și Ziua Economistului, la 19 septembrie 2022, prin Lecția publică „Ediții pseudoștiințifice și cum eviți revistele prădătoare” [6] etc.**

De asemenea, asupra „cercetării non-științifice”, prin prisma contribuțiilor în edițiilor pseudoștiințifice (prădătoare) de peste hotare identificate a apărut și în vizorul Direcției evaluare în cercetare și inovare a Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare care a elaborat, în urma examinării dosarelor de atestare, în temeiul pct.10 al Regulamentului privind publicațiile științifice, științifico-metodice, didactice și alte lucrări acceptate în procesul de evaluare a cercetării și inovării (aprobat prin decizia Consiliului de conducere al ANACEC nr.17 din 01.03.2022), o Listă [7] a edițiilor pseudoștiințifice (prădătoare) în care au publicat cercetătorii din Republica Moldova.

Pseudoștiința constă în cunoștințe, metodologii și/sau practici care încearcă în mod eronat, deliberat sau prin ignoranță, să treacă drept științifice [8]. **Pseudoștiința** este o metodologie, credință sau practică, considerată de susținătorii ei drept științifică, sau care pare a fi științifică dar nu aderă la o metodologie științifică adecvată, lipsindu-i susținerea prin evidență sau caracterul plauzibil, sau statutul științific confirmat [9]. Termenul s-a format din prefixul grec *pseudo-* (fals, sau care se pretinde a fi) și *știința* (din latinescul *scientia*, însemnând „cunoaștere”). Cea mai veche utilizare a acestei denumiri se consideră ca aparținând fiziologului francez François Magendie, care este considerat unul din pionierii fiziologiei experimentale [10].

Din nefericire, cum am menționat, asemenea publicații proliferază și, pentru cineva neavizat, sunt greu de identificat. De acest lucru profită crea-

torii de pseudoștiință. Deseori întâlnim persoane care aduc în sprijinul afirmațiilor lor faptul că ele au fost publicate în reviste științifice „peer review” (de verificare de către alți savanți).

Încercăm să subliniem că, adevărați eroi ai științei sunt cei care, la un moment, „răstoarnă modelele unanim acceptate”. Oricum asta nu înseamnă niciodată că orice enunț (în absența dovezilor) care contrazice principiilor fundamentale poate căpăta vreo valoare științifică.

Concluzii. Este evident caracterul inadmisibil al oricărei ingerințe ilicite în dreptul la cercetare, garantat atât la nivel internațional, cât și prin actele normative naționale, standard ce rezultă expres din obligația de protejare a drepturilor omului și de asigurare a fiabilității principiului certitudinii juridice.

Educația are un rol decisiv în orientarea cercetătorilor către o gândire critică și orientată spre căutarea și evaluarea independentă a informațiilor – sau, dimpotrivă, către preluarea fără discernământ a diagnosticelor furnizate de pseudoexperți. În contextul prezentat, credem ca se pot trage unele concluzii și se pot propune soluții potențiale la problemele depistate.

Recomandăm cercetătorilor care se preocupă de problemele actuale ce apar în domeniul activității speciale de investigații să nu inventeze conținuturi noi ai acestei activități, conținutul actual al căreia este demult investigat și are o istorie îndelungată, bazată pe practici de investigare proprii, fiecare obținut prin munca asiduă a ofițerilor de investigații (dar nu cetate din cărți), savanților în domeniu și a altor actori participanți. MUNCA de culegere investigativă de informații este o datorie a fiecărui ofițer de investigații în beneficiul binelui social, urmărindu-se prin ea, de fapt, o mai eficientă protecție a cetățenilor în fața infracționalității, care, mai ales, pe fondul crizelor economice și morale, tinde să ia amploare.

Dar, totodată, astăzi este importantă încercarea de a da un impuls înnoirii arsenalului de idei investigative cu caracter conceptual, de a depune eforturi într-o pregătirea ofițerilor de investigații pentru astfel de schimbări.

Referințe bibliografice

1. Gheorghe CUCIUREANU, Valeria VRABIE. *Rezultatele unui experiment: Publicațiile prădătoare reprezintă o amenințare pentru comunitatea academică din Republica Moldova*. Articol. *Etică și Deontologie*. 2(1), 18-28 <https://doi.org/10.52744/RED.2022.01.03>.
2. <http://catalog.bnrm.md/opac/subject/903571;jsessionid=153736DD->

- 452DA63EBC317A8185C0FC41, <https://ru.scribd.com/document/210979270/Activitatea-Speciala-de-Investigatii>, <https://ru.scribd.com/document/59000067/Interceptarea-comunicatiilor>, <https://ru.scribd.com/doc/50819664/Investigatori-Sub-Acoperire>, etc. Accesat 5.11.2022.
3. Nomenclatorul subiecților, art.6, alin(1) al Legii nr.59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații. Modificat prin LP188 din 11.09.20, MO259-266/09.10.20 art.557; în vigoare 01.01.21.
 4. SUBER, Peter. Ten challenges for open-access journals. În: SPARC Open Access Newsletter [online]. [accesat 02.11.2022] 2009. Disponibil la: <http://legacy.earlham.edu/~peters/fos/newsletter/10-02-09.htm#challenges>.
 5. <https://idsi.md/webinar-publicatii-pseudostiintifice-prezentari>. Accesat 05.11.2022.
 6. <https://diez.md/2022/09/20/in-asem-s-a-desfasurat-lectia-publica-editii-pseudostiintifice-si-cum-eviti-revistele-pradatoare/>. Accesat 03.11.2022.
 7. https://www.anacec.md/files/Lista-ANACEC-editii-pseudostiintifice-08.06.2022_mod.pdf. Accesat 05.11.2022.
 8. https://ro.wikipedia.org/wiki/Pseudo%C8%99tiin%C8%9B%C4%83#cite_ref-2. Accesat 05.11.2022.
 9. Cover, JA; Curd, M: Philosophy of Science: The Central Issues, pp. 1–82, 1998.
 10. SetThings (4 februarie 2003). „Pseudoștiința”. SetThings.com. Accesat în 14 octombrie 2022.